

Многи би, прочитавши синтагму «вербални деликт» из наслова овог текста, помислили да се у њему обрађује или тема везана за рад Хашког трибунала или за начин на који је овдашњи радикали квалфикују а везано за суђење њиховом лидеру – и не би био у праву, мада не потпуно. Наш текст указује шта се дешава када «дух изађе из боце», тј. када се чудновате правне конструкције *ad hoc* међународних кривичних трибунала (попут оне «од говора мржње до подстрекивања» у Шешељевом случају) намењене оптуженима са егзотичних локација као што су Балкан или Африка, у измењеним околностима почну да пуштају корене и у најразвијенијим парламентарним земљама, претварајући, мало-по мало, њихову вишевековну правосудну традицију у прах и пепео. Потребно је било само мало параноје (које не мањка након 11. септембра), мало угледања на «хашка достигнућа» и, наравно, неопходног «зачина у свакој чорби» у виду потребне политичке воље – и нешто сасвим налик соцреалистичким пресудама за «вербални деликт» у правној конструкцији по узору на оптужницу подигнуту против Шешеља се догодило нигде другде него у Великој Британији, родном месту поделе власти и независног судства. Ево и којом (не)згодом.

Извесни Тревор Брукс из Хекнија у Лондону, електричар по струци а Јамајчанин по пореклу, који се 1994. године се преобратио у ислам и променио име у Омар Абу Изадин, 17, априла ове године је у Лондону осуђен на четири и по године затвора због «прекоморског подстрекивања тероризма и прикупљања новаца (*fundraising*) за терористичке активности» на основу видео-записа говора постављених на његовом веб сајту на интернету. Оглашавање кривим овог фанатичног беседника, упирача прстом у «непочинства кефира (неверника) и њихових савезника Јевреја» спрам муслимана, члана Ал Гурабе, британског исламистичког удружења чије је деловање забрањено на основу
«Te
rorrist Act
»-а из 2006. године, изазвало је буру негодовања и забринутости у британском и европском јавном мњењу. Најмање због њега самог јер, будимо искрени, мало коме је стало до судбине једног исламистичког радикала који је, поред инкриминисаних говора на свом сајту, уистину био одговоран за једно друго кршење закона, а то је позивање преко интернета још три жене за ступање у «исламски брак» чиме је прекршио

британске прописе који полигамију сматрају илегалном, на шта нико није обратио озбиљну пажњу а камоли покренуо поступак пред судом), већ због импликација које ова пресуда (у, то не заборавимо, *прецедентном*, на преседанима заснованом англосаксонском праву) може да има на будућност слободе говора.

До сада је у модерном праву под подстрекивањем на тероризам, тј. терористичке радње подразумевано убеђивање и навођење појединца или групе појединаца да изврше криминално терористичко дело. Такође, под прикупљањем новаца за терористичке активности (што би спадало у припремне радње помагања за извршење кривичних дела) подразумевало се *управо то*, односно скупљање новчаних средстава и њихово допремање терористичким групама које уз помоћу њих добављају средства за вршење својих активности, попут куповања експлозивних средстава, спровођења обуке за извршење терористичких дела или за набављање било кога оруђа које се користи у припреми или непосредном извршењу терористичког напада. Да би се неко осудио за ова кривична дела, било је нужно утврдити чињенично стање, поседовати одређене доказе у прилог томе и рационално доказати да утврђено чињенично стање одговара свим елементима кривичног дела које прописује закон. Потребно је било установити везу између пострекивача и подстрекиваног (код кога је било неопходно доказати да је тада и због деловања пострекивача код њега утврђена воља за извршење конкретних кривичних дела), неопходно је било јасно утврдити њихов конкретни однос, а код прикупљања средстава за терористичке активности било је потребно установити умишљај онога који прикупља фондове за ове намене, његову повезаност са терористичким групама као и то да се утврђена материјална средства заиста улажу у те а не у неке друге сврхе.

То сада више није случај. У суђењу опскурном Абу Изадину и петорици његових сарадника (који су такође осуђени на затворске казне између две и четири године) није утврђено ко је подстрекивачким говором наговорен на извршење некаквих терористичких дела, нити да су те речи биле изречене са намером или свешћу да код неког створе одлуку да изврши овакве радње, чак ни то да је ико ко је слушао инкриминисане запаљиве говоре послао било какву новчану своту некој од исламистичких организација. Исламистички проповедник и његови сарадници су проглашени кривим на основу садржаја његове запаљиве једанесточасовне (!?) протестне беседе коју је изрекао у џамији у Риџентс Парку у новембру 2004. године а која се могла видети преко интернета или наручити у DVD формату. Тако се у виду «подстрекивања и помагања злочиначког удруживања» вербални деликт из међународних трибунала преселио у унутрашња законодавства развијених западних земаља.

А шта је то стварно током своје кошмарне маратонске беседе дотични исламско-јамајчански неофит–електричар изрекао маленој групици следбеника, махом трећесветских губитника и аутсајдера, што је довело до суђења са оваквим исходом који ће, како ствари стоје, имати историјски значај? Ништа посебно и ништа ново. Гомилу исламистичких општих места и гадних речи у којима свакако има верског прозелитизма, говора мржње и ширења нетолеранције: отворено је глорификовао извршиоце напада од 11. септембра и исказивао жељу да и он умре као бомбаш – самоубица, британске трупе у Ираку је називао крсташима-непријатељима муслимана које сваки правоверни муслиман треба да казни обезглављењем, позивао је муслимане да се «боре против непријатеља својим богатством», то јест да за џихад улажу свој новац од кога ће се купити оружје за борбу против неверника.

То су опасне и тешке речи, но проблем је како је на основу њих извршена квалификација за поменута кривична дела на које је осуђен. Екстремистички проповедник и негови сарадници нису ухваћени како предају своте новца рецимо Ал Каиди, нити је неко од његових слушаца извршио било какав акт насиља или отишао у Ирак да се бори против западних трупа. Без икаквих конкретних доказа његови говори су од стране суда оцењени као део «шире кампање за прикупљање новца за терористе» док је подстрекивање кроз запаљиве говоре квалификовано као «допринос стварања атмосфере» у коме ће неки (!?) муслимани стећи утисак да је убијање део њихове верске обавезе. Другим речима, да је Абу Изадин осуђен за неко кривично дело ширења верске нетрпељивости а не за подстрекивање и новчано помагање тероризма, све би још некако и могло да прође. Овако је традиција западног судства и његове законистости једном до сада невиђеном правном конструкцијом стављено *ad acta*.

Неизбежан је закључак да је Абу Изадинова стварно чињење било заправо брбљиво пропагирање мрачних и неприхватљивих ставова и идеја, да он није терориста већ верски фанатик који се у свом заносу «откачио» и, опонашајући својим одевањем и начином говора блискоисточне милитантне муле, помислио како ће бити исправнији и већи ако отворено, у једној западној земљи, проповеда насилну верзију џихада. Но такав говор, а утврђено је у пресуди како он и његови сарадници «нису користили никакво друго оружје осим својих језика», не може бити подстрекивање на тероризам.

Део британске јавности је забринут да овакав «третман» једног накарадног, плиткоумног и непопуларног исламског гласноговорника, са којим нико иоле разложен не може да се сагласи или га симпатише, представља смишљени акт власти да се изврше даље рестрикције слободе изражавања у овој земљи. Одговарајући својом појавом и говором свим потребним стереотипима, маргинални Абу Изадин представљао је идеалну прилику да се од њега у јавности направи страшило и изрекне драконска мера са којом се, под утицајем електронских медија, сагласила већина грађана и тако

дала зелено светло драстичним прецедентима и променама у које су, након отпочињања «рата против терора», закорачила западна развијена друштва.

Описани случај повлачи бројне импликације. Као прво, он показује како су данас постале растегљиве кривично-правне категорије. Традиционално подстрекивање је подразумевало утврђивање знатне повезаност између два субјекта или две стране, од које је један подстрекивач на конкретно дело или дела а други је подстрекивани, који врши или покушава да врши конкретна кривична дела управо на основу његовог конкретног, експлицитног наговора. Сада се дошло до тога да се може бити подстрекиван на инкриминисане радње тако што се саслушају запаљиви говори или гледају њихови видео записи преко интернета или на DVD-у. На тај начин се врши замагљивање разлике између мишљења, речи и дела и усталичава изузетно кобна идеја да је говор сам по себи опасни криминални чин који подстиче насиље или га на други начин, кроз «креирање атмосфере», потпомаже. Штавише, у овом случају сам говор је проглашен за кривично дело тероризма, повлачењем једнакости између фанатичног, неприхватљивог говора и инкриминисаних радњи подстрекивања на вршење ових дела, односно њихово материјано помагање. Тако су на почетку

XXI

века саме речи постале облик или део терора.

Овакав нови облик «вербалног деликта» има своје последице и по питању посматрања слободне воље и самог мишљења, то јест доводи их под знак питања. Класичне правне дефиниције, изграђиване вековима, посматрале су људе као разумне субјекте код којих је појава подстрекивања подразумевала јаку сагласност воља постигнуту наметање једне конкретне воље другој или другима а за вршење јасне, експлицитне радње забрањене позитивним правом. Сада се, након ове пресуде као и праксе хашких оптужница, људи третирају као поводљива, неразумна створења које је лако навести на вршење злочиначких дела самом радњом изговарања уопштених, брбљивих насилничких говора, што нам показује какав третман у постмодерном и постдемократском систему има појединац, односно за шта се он сматра. За мање-више бесловесно, реактивно биће кога је лако изманипулисати речима. Поред тога, суђење Абу Изадину показује да се приликом инкриминисања говора у обзир узима и емотивни набој са којим су те речи изговорене, што представља додатну «правну» иновацију. председавајући судским већем је у пресуди као отежавајућу околност узео и то каквим су тоном изречене реченице које су подведене под конструкцију подстрекивања, што отвара бескрајне могућности манипулативног арбитража у правцу инкриминације. До сада су ароганција, острашћеност па и бес у говору указивали пре свега о личном карактеру и васпитању, а не о кривичној одговорности оптуженог и њеном степеновању. Сада се поред вербалног деликта у прецеденти правни поредак уводи и «тон», начин на који се изговарају речи које могу бити предмет кривичног гоњења.

Изјаве поједних британских званичника поводом ове пресуде показују нам колико се у овом правцу далеко отишло. Иако је Бетан Дејвис, представник тужилаштва и истакнути правник—експерт за антитероризам, инсистирао је на томе да је пресуда једном исламистичком маргиналцу није казна за изношење негативних ставова спрам британског друштва и културе већ начин да се сузбију «они који позивају на насилничке радње», многи други јавни иступи британских званичника понављају идеје Лорда Фалконера који је, када је су га још 2005. године питали какав ће говор бити инкриминисан новим британским сетом антитерористичких прописа, не трепнувши изјавио да ће то бити говор који «напада западне вредности». Сада су његове речи преточене у конкретну пресуду која у прецедентном праву представља основ, полазиште за слична поступања.

Суђење поменутом британском исламисти нам указује на много тога. Овај *showtrial* над једним фанатиком, савршено подесним да се од њега у медијима направи јавни непријатељ, говори нам да је после 11. септембра дошло до драстичног урушавања традиционалних вредности западне демократије и слободе говора. Јер, чиме се може објашњавати овако драстично испољена репресија него тиме да су ова друштва постала толико рањива да се плаше неприхватљивих речи па морају да бране своје «вредности и културу» увођењем «вербалног деликта» који ствара климу цензуре слободног говора и води у правцу гушења сваке јавне критике? Сасвим налик реал-социјалистичким системима који су са урушавањем свог идеолошког и вредносног поретка покушавали да га штите репресивним активностима док су тиме само убрзавали процесе његовог слабљења, сличан се процес данас одиграва и на страни хладноратовских победника. Баш у складу са теоријом конвергенције, то јест приближавања различитих друштвено-економских и идеолошких система путем међусобног прихватања и усвајања појединих достигнућа, две деценије по пропасти источног блока (а у фарсичној форми) овакве појаве се очигледно дешавају и на западу, наравно, у «примени» најнегативнијих страна пропалог антагонистичког система. Карикатурална примена правних институција која води деградацији западне правосудне традиције, замагљивање односа речи и дела, у случају суђења британским исламистима (као и у случају рада Трибунала) већ је нанела ненадокнадиву штету слободи и демократији. И то неупоредиво више него што су исламисти попут мрачног Абу Изадина или других «противника демократије» могли и да сањају.